

Платон БІЛЕЦЬКИЙ, Михайло КРИВОЛАПОВ

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА, до 1992 року — Київський державний художній інститут) — перший в Україні виш, який розпочав давати ґрунтовну базову освіту для роботи, пов'язаної з мистецтвознавчими потребами в царині художньої культури: дослідження історії образотворчого та ужитково-декоративного мистецтва, діяльність на ниві художньої критики, музейництва тощо.

Підготовка фахівців такого профілю ведеться на факультеті теорії та історії мистецтва, що має денне та заочне відділення.

Факультет було засновано 1959 року. Але його передісторія починається значно раніше. Вона сягає, певно, тих часів, коли вирішувалося питання про створення Української академії мистецтва — після Лютневої революції 1917 року. Адже ініціаторами заснування Академії були Дмитро Антонович, Микола Біляшівський, Григорій Павлуцький — вчені, котрі стояли біля витоків української мистецтвознавчої науки.

Можна припустити, що до визначення організаційної сторони діяльності Академії мистецтв доклав свої знання й Микола Андрійович Прахов, який походив із відомої родини, яка в історії мистецького життя Києва кінця XIX — початку XX століття посідає вельми почесне місце. Тим більше, що ім'я М.А. Прахова зустрічаємо й серед викладачів, що працювали в інституті у 1920-і — на початку 1930-х.

У той час мистецтвознавчі дисципліни викладали такі видатні вчені, як Сергій Олексійович Гіляров — фахівець з історії західноєвропейського мистецтва, Павло Миколайович Попов — знавець у галузі історії гравюри та книгодрукування, Микола Омелянович Макаренко — читав курс історії українського мистецтва.

Цей же курс читав також Михайло Степанович Павленко, а теорію мистецтва — Євген Ісакович Перлін.

З художнім інститутом була пов'язана діяльність видатного дослідника українського мистецтва XIX — початку XX століть, професора Федора Людвіговича Ернста. Втім, його широта наукових зацікавлень та лекторські здібності за умов

сталінського терору були не в пошані. Репресований 1933 року, він до останніх днів свого життя, що скінчилося 1949 року в Уфі, не зміг реалізувати свої здібності повною мірою.

До викладання історико-теоретичних дисциплін мистецтвознавчого циклу залучалися провідні наукові сили, і в цьому, мабуть, є чимала заслуга Івана Івановича Врони, який 1924 року очолив керівництво інститутом. Як художній критик, хоча за освітою він був дипломованим юристом, Врона добре розумів, що без наукового підґрунтя не можна піднести на необхідний рівень ані фахову підготовку майбутніх митців, ані мистецьку культуру загалом. Врону хвилювали проблеми соціології мистецтва, психології творчості. Він прагнув використовувати у навчальному процесі наукові розробки в галузі архітектури і будівництва, друкарсько-книжкової справи, техніки і технології художніх матеріалів.

У зв'язку з цим він 1928 року так обґрунтовував необхідність розвитку наукового мистецтвознавства: «Будування мистецької освіти зокрема, й особливо вищої, якої не було в Україні до революції, знаходять собі також величезні перешкоди й труднощі у відсутності в Україні в минулому наукової думки й наукової мистецтвознавчої науки взагалі, щодо окремих її ділянок і проблем критики, зокрема. До того ціла низка цих проблем виникла лише після революції <...> Мистецтвознавство як частка суспільствознавства переживає цілу революцію, перебудовується в корені. Цілком зрозуміло, що вища школа без науки неможлива, як неможлива без науки мистецька політика й мистецька критика: у цьому відчувають потребу окремі галузі мистецтва, цього вимагає проблема мистецької культури в цілому. Маємо аж надто мало: напівмертву кафедру мистецтвознавства, що номінально лічиться за К.Х.І., але лише номінально; маємо невелику ще роботу комісії соціології мистецтва й літератури при марксо-ленінській кафедрі в Києві; маємо кабінет укр. мистецтва в Харкові та деяку роботу при інституті марксизму там же» [1].

У 1920-і висувалися ідеї реорганізації Київського художнього інституту в Українську академію мистецтв із функціями навчально-наукової установи та утворення Української академії мистецтвознавства. Але через матеріальну скруту обидві ідеї залишилися нездійсненими. З цих причин утруднювалася реалізація й таких скромніших планів, як виконання постанови Укрнауки від 1926 року про відкриття науково-дослідної кафедри архітектури.

Тим часом зростає інтерес студентства до ґрунтового вивчення теорії та історії образотворчого мистецтва мали вдовольняти наукові гуртки та семінари підвищеного типу. Але і їхня діяльність не мала потрібної матеріальної підтримки. Як видно зі слів І.І. Врони, не склалися необхідні умови для регулярної підготовки кадрів і на науково-дослідній кафедрі мистецтвознавства. Хоча протягом певного часу були спроби мистецтвознавчих сила інституту готувати фахівців через аспірантуру. Так, зокрема, аспірантами професора С.О. Гілярова стали Людмила

Миколаївна Сак та Лідія Петрівна Рачковська — студентка живописного факультету. Щоправда, обидві вони аспірантури не закінчили. Тільки багато років потому Л. М. Сак, маючи за плечима неабиякий досвід музейної та викладацької роботи, захистила кандидатську дисертацію на тему «Збірка голландського та фламандського живопису в Київському музеї західного та східного мистецтва».

У 1930-і в інституті функціонувала кафедра історії мистецтв, діяльність якої обмежувалася навчальним процесом. Очолював кафедру С. О. Гіляров, який вів курс зарубіжного мистецтва, а історію російського та українського мистецтва викладала П. А. Кульженко.

У перші повоєнні роки стан викладання історичних дисциплін в інституті був скрутний, С. О. Гілярова заарештували, він помер у в'язниці, заарештована й відправлена у заслання була й П. А. Кульженко. Склад викладачів калейдоскопічно змінювався: викладали зарубіжне мистецтво І. І. Врона, Г. І. Жилко-Титаренко, російське та українське мистецтво — Панько Нечипорович Мусієнко, Володимир Олексійович Денисов, більш тривалий час, історію зарубіжного мистецтва викладала Л. М. Сак.

Водночас період 1940-х — початку 1950-х був позначений загальним піднесенням, активізацією художньо-творчого процесу в Україні. Вийшовши переможцем у важкій кровопролитній війні, наш народ, художня інтелігенція прагнули якомога швидше залікувати воєнні рани, примножити матеріальні й духовні цінності. У цей час у Києві плідно й успішно працюють українські художники та мистецтвознавці, серед яких кандидати наук Б. С. Бутник-Сіверський, Я. П. Затенацький, П. А. Дибенко, П. Г. Юрченко, а також В. Г. Владич, А. П. Калениченко, С. Г. Колос, Н. Д. Манучарова, П. Н. Мусієнко та інші. Ними було підготовлено й видано низку мистецтвознавчих праць. Науково-пошукову роботу проводили мистецтвознавці й інших міст України.

У повоєнний час почав діяти відділ образотворчого мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук України (ІМФЕ АН України), при якому згодом було відкрито аспірантуру для підготовки мистецтвознавчих кадрів. Відділом керували: спочатку Б. С. Бутник-Сіверський, потім В. І. Касіян, а з кінця 1950-х — Ю. Я. Турченко, який, закінчивши аспірантуру, 1953 року захистив кандидатську дисертацію за темою «Рисувальна школа Мурашка в Києві». 1945 року було засновано Академію архітектури України, в системі якої діяв Інститут художньої промисловості, очолюваний Н. Д. Манучаровою. У 1956 році Академію архітектури реорганізували в Академію будівництва і архітектури УРСР, у складі якої був підрозділ з дослідження історії українського мистецтва та аспірантура. Його 1960 року очолив Яків Павлович Затенацький, який до того обіймав посаду старшого наукового співробітника відділу образотворчого мистецтва ІМФЕ АН України. Варто сказати, що саме науково-дослідний підрозділ Академії будівниц-

тва і архітектури в основному підготував до видання шеститомну «Історію українського мистецтва». Багато зусиль для цього доклали академіки Володимир Гнатович Заболотний — президент Академії архітектури України — та Максим Тадейович Рильський — директор ІМФЕ АН України.

Редактором першого тому, від первісного мистецтва до мистецтва Київської Русі, був Ю. С. Асєєв, другого — Ю. П. Нельговський, третього — П. Г. Юрченко, четвертого — Я. П. Затенацький (книга перша) та В. І. Касяня (книга друга). Серед авторів тут зустрічаємо Г. Н. Логвина, П. М. Жолтовського, який повернувшись із заслання оселився у Львові і встиг захистити дисертацію «Визвольна боротьба українського народу в пам'ятках мистецтва» та П. О. Білецького, який 1969 року видав новаторську книгу «Український портретний живопис XVII–XVIII ст. Проблеми становлення й розвитку». Так поступово, завдяки поверненню старих кадрів і підготовці молодих міцніло наше мистецтвознавство. «Історія українського мистецтва» у 1971 році була удостоєна Державної премії УРСР в галузі науки і техніки. Доповненням до цього видання став «Словник художників України», що побачив світ 1973 року за редакцією М. П. Бажана.

Для роботи в наукових установах, а також художніх музеях, інших відповідних організаціях не вистачало мистецтвознавчих кадрів. Гостро постало питання їхньої підготовки. У зв'язку з цим, 1959 року в Київському художньому інституті за директорування Олександра Сафронівича Пащенка було відкрито факультет історії та теорії мистецтв. Кафедру теорії та історії мистецтв з 1953 року очолював Петро Іванович Говдя, який багато зробив для розвитку українського мистецтвознавства й художньої культури в Україні. Після закінчення мистецтвознавчого факультету Інституту живопису, скульптури та архітектури імені І. Ю. Рєпіна він повернувся до Києва, активно залучився до роботи і виявив себе талановитим критиком і блискучим організатором. Тут він працював над кандидатською дисертацією «Сільськогосподарська тема в українському радянському живописі». Саме за його ініціативи було відкрито новий факультет.

Перед тим, як очолити кафедру й деканат, П. І. Говдя працював заступником директора Державного музею українського образотворчого мистецтва, потім — головним редактором Видавництва образотворчого мистецтва й музичної літератури УРСР. Коли П. І. Говдя прийняв кафедру, на ній було тільки двоє викладачів — Л. М. Сак і В. О. Денисов. Поступово він став залучати до викладання в інституті своїх колег з видавництва і співробітників музею — Платона Олександровича Білецького, Людмилу Семенівну Міляєву, Олену Михайлівну Говдю, Діну Михайлівну Колесникову.

Перший набір на новий факультет було проведено 1959 року. Одразу ж виникли труднощі. Так, програми з історії українського мистецтва для мистецтвознавчих факультетів не існувало, досвіду викладацької роботи у більшості членів кафедри

було обмаль. Лекційне навантаження виявилось надмірним. Наприклад, на початку своєї праці в інституті П. О. Білецький викладав курси мистецтва Давнього Сходу, античності, середніх віків, народів СРСР та історію графічних мистецтв, шість-вісім годин щоденно. Часу для підготовки лекцій не вистачало. Та йшли роки, кількість працівників кафедри збільшувалась, прийшов до колективу викладачів Леонід Володимирович Владич (читав курси радянського мистецтва та історії графічних мистецтв), за ним — Олександр Романович Тищенко (історія ужитково-декоративних мистецтв), і нарешті, — Юрій Сергійович Асеев. Навантаження викладачів лише з кінця 1960-х вже не перевищувало встановленої норми.

До 1961 року вченого ступеня ніхто з членів кафедри не мав, лише восени того року захистив кандидатську дисертацію на тему «Українські народні картини XVII–XIX ст.» П. О. Білецький. Через років два–три кандидатами мистецтвознавства стали Л. С. Міляєва (дисертація «Стінопис церкви Святого Духа в с. Потелич») та Л. В. Владич (дисертація «Живописна Україна» Тараса Шевченка). Згодом захистив кандидатську дисертацію, присвячену давній слов'янській кераміці, О. Р. Тищенко. Вже маючи ступінь кандидата архітектури, прийшов до інституту Ю. С. Асеев. А 1969 року П. О. Білецький захищає докторську дисертацію на тему «Український портретний живопис XVII–XVIII ст. Проблеми становлення та розвиток».

Кафедра поповнювалася молодими викладачами, колишніми випускниками факультету, як Гліб Миколайович Юхимець та Анна Володимирівна Заварова. Остання пройшла наукову підготовку в аспірантурі Науково-дослідного інституту теорії та історії мистецтв Академії мистецтв СРСР у Москві та захистила кандидатську дисертацію про ілюстрації радянських художників до дитячих книжок. Г. М. Юхимець став викладачем 1969 року, а у 1974–1986 роках працював на посаді декана факультету. 1984 року він захистив кандидатську дисертацію з проблем розвитку сучасного українського живопису.

З 1964 до 1974 року посаду декана двох факультетів (архітектурного й історії та теорії мистецтв) обіймав Микола Павлович Тищенко. А коли 1974 року реставраційне відділення було приєднане до мистецтвознавчого факультету, деканом цього факультету став уже згаданий вище Г. М. Юхимець.

Був у житті факультету сумний рік, коли саме існування його опинилося під загрозою. Держплан заявив, що потребу республіки в мистецтвознавцях повністю задоволено й заявок на фахівців даного профілю немає від жодної установи. Скасували денний відділ, а натомість відкрили вечірній, випускники якого отримували «вільні дипломи», тобто не підлягали розподіленню на роботу, бо вже, навчаючись в інституті, повинні були працювати за фахом. На щастя, становище незабаром змінилося.

1969 року з ініціативи О. Р. Тищенка в інституті було засноване відділення реставрації, друге в СРСР (перше — у Ленінграді). До цього реставраційній справі

в Україні можна було навчатися лише самотужки, рівень та масштаби реставраційних робіт не відповідали нагальним потребам. Науково обґрунтовані програми підготовки реставраторів, що їх склав О.Р. Тищенко, були затверджені Міністерством культури СРСР. Відповідно, було створена кафедра технології живописних матеріалів та реставрації, яку й очолив О.Р. Тищенко. Навчальний процес стараннями завідувача кафедри був повністю забезпечений необхідними матеріалами та приладами. Кафедра реставрації від початку своєї діяльності працювала у щільному контакті з кафедрою історії та теорії мистецтва.

Кафедра історії та теорії мистецтва в 1965 році розділилася, тимчасово, на кафедру історії мистецтва народів СРСР і кафедру зарубіжного мистецтва. Завідувач останньою Юрій Сергійович Асеев, а першою — Петро Іванович Говдя. В 1966 році мистецтвознавчі кафедри знову були об'єднані під керівництвом Ю. С. Асеева. Він дав про збільшення кількості курсових і дипломних робіт з питань архітектури, стимулював методичну та науково-дослідну роботу. Г.В. Заварова створила програму курсу «Мистецтвознавчий аналіз пам'яток», Г.М. Юхимець — програму курсу «Мистецтво народів СРСР», який він викладав, активізувалася робота з підготовки підручника з історії українського мистецтва. Більшу увагу була приділено археологічній практиці студентів, якою керував С.Д. Крижицький. Було впроваджено курс «Мистецтво країн Сходу і Східної Європи», який читала запрошена на кафедру Ю. С. Асеевим Алла Миколаївна Ревенко, як доповнення до курсу «Проблеми синтезу мистецтв». Перший зі згаданих курсів, не кажучи про те, що між мистецтвом цих країн дуже мало спільного (наприклад, мистецтво Китаю, Німецької Демократичної Республіки та Югославії), не мав чіткого хронологічного окреслення. З якого часу починати? Чи потрібна історія китайського мистецтва, якщо вона входить до курсу «Мистецтво зарубіжного Сходу»? Другий із наведених курсів був для початкового викладача надто складним за проблематикою.

В 1974 році до інституту на посаду завідувача кафедри історії і теорії мистецтв був запрошений кандидат мистецтвознавства (тема дисертації «Україна у творчості І.Ю. Рєпіна», 1964), старший науковий співробітник відділу образотворчого мистецтва ІМФЕ АН України Юрій Васильович Белічко. До приходу в інститут він працював у Спілці художників України, Державному видавництві образотворчого мистецтва й музичної літератури УРСР, у науково-дослідних підрозділах Академії будівництва і архітектури та Академії наук України, де набув організаційного, видавничо-наукового, а в роботі з аспірантами — і педагогічного досвіду. На той час він уже був автором багатьох публікацій, у тому числі низки монографій, присвячених історії українського мистецтва XIX–XX століть. Усе це дало йому змогу одразу включитися в роботу кафедри.

За його керівництва в кадровому складі кафедри сталися певні зміни. Вченою радою інституту на посаду викладачів були обрані колишні вихованці факультету:

Вадим Михайлович Клеваєв (старший викладач), Олена Ігорівна Масленкова (доцент, яка вже встигла захистити кандидатську дисертацію з питань української архітектури); Віктор Васильович Джулай (доцент, який ще в студентські роки, виявив зацікавлення античністю, зокрема грецькими колоніями в Причорномор'ї, що і стало предметом його лекційного курсу), а також кандидат мистецтвознавства Василь Артемович Щербак (доцент, викладач історії мистецтв радянського періоду).

Після одинадцяти років завідування кафедрою, 1986 року, Ю. В. Белічко був обраний на посаду декана факультету теорії та історії мистецтва, яку обіймав протягом п'яти років. 1991 року деканом факультету був обраний В. В. Джулай.

У 1987 році кафедру очолив проректор із наукової роботи, кандидат мистецтвознавства, доцент М. О. Криволапов. Того ж часу здобула вчений ступінь доктора мистецтвознавства Л. С. Міляєва (дисертація «Стінописи церков Дрогобича XVI–XVIII ст.»).

Отже, у другій половині 1980-х на кафедрі працювали два доктори (П. О. Білецький, Л. С. Міляєва) і сім кандидатів мистецтвознавства (Ю. В. Белічко, Г. Заварова, М. О. Криволапов, Л. О. Лисенко, О. І. Масленкова, В. Ю. Могилевський, В. А. Щербак). Пішли з життя Л. В. Владич, Л. М. Сак, О. Р. Тищенко, П. І. Говдя, П. О. Білецький, В. М. Клеваєв, В. Ю. Могилевський. Свого часу з різних причин залишили роботу в академії Г. М. Юхимець і Д. М. Колесникова.

З приходом нового керівництва деканатом і кафедрою були посилені вимоги до студентів з вивчення фахових дисциплін. Саме цей момент спонукав уважніше придивлятися до відбору найбільш здібних і здатних самостійно мислити абітурієнтів, а також заздалегідь формувати професійні інтереси студентів, готувати їх до безперешкодного входження в коло практичних проблем майбутнього фаху.

Задля ширшої орієнтації студентів у царині суміжних із мистецтвознавством дисциплін було запроваджено викладання теорії та історії світової та вітчизняної культури, історії матеріальної культури, історії України, історії української літератури, практичної стилістики української мови.

Викладачами кафедри підготовані нові програми: «Міфологія» (В. В. Джулай), «Історія російської культури» (Д. М. Колесникова), «Історія світової культури» (В. М. Клеваєв), «Теорія та історія сучасної критики» (М. О. Криволапов, О. І. Масленкова). У цьому полягають принципові зміни діяльності кафедри, як із погляду організаційної, так і методичної роботи. Важливо, що в інституті 1991 року створено редакційно-видавничий відділ, який готує до друку наукову продукцію викладачів.

При факультеті функціонує Кабінет історії мистецтв, де студентам надається методична допомога в підготовці домашніх завдань та самостійній програмній праці. Завідувала кабінетом Олександра Павлівна Басанець, вихованка факультету. Таким чином, більшість науково-допоміжного персоналу факультету складають його вихованці, добре обізнані зі специфікою навчального процесу.

Випускники факультету нині складають основний потенціал у галузі українського мистецтвознавства. Вони працюють у науково-дослідних установах, вишах, музеях, видавництвах, у системі Спілки художників України тощо. Упродовж багатьох років управлінням культури Херсонського обласного керував В. Г. Чуприна, зусиллям якого в місті засновано музей О. О. Шовкуненка. Директором львівського Музею етнографії та художніх промислів працював В. П. Откович.

Чимало випускників факультету захистили дисертації, стали кандидатами мистецтвознавства й розробляють цікаві наукові теми (М. Ю. Асєєва, Є. О. Димшиць, І. В. Пархоменко, А. Н. Півненко, Г. Я. Скляренко, В. М. Фоменко та ін.). Серед них є декілька докторів мистецтвознавства і членів Національної академії мистецтв України. Випускники факультету виявили себе й у царині художньої критики (О. Ф. Журавель, М. М. Костюченко, Ю. Кобан, М. О. Криволапов, О. І. Соловійов, З. О. Чегусова, І. І. Чуліпа).

Певну роль відіграли випускники факультету в становленні мистецтвознавчого часопису «Образотворче мистецтво». Тут розпочали свою діяльність як художні критики В. М. Клеваєв та І. І. Чуліпа, який після закінчення аспірантури працював науковим співробітником ІМФЕ АН України й увійшов до авторського колективу IX тому «Истории искусства народов СССР» (Москва, 1984).

Чималий ужинок становлять наукові та учбово-методичні видання, підготовлені та випущені у світ колишніми та нинішніми викладачами факультету: Ю. В. Белічко, Л. В. Владичем, А. В. Заваровою, Д. М. Колесниковою, М. О. Криволаповим, Л. С. Міляєвою, Л. М. Сак, О. Р. Тищенком, В. А. Щербаком. А наукові праці Ю. С. Асєєва (розділ до I тому «Історії українського мистецтва») та П. О. Білецького («Украинская портретная живопись XVII–XVIII вв.», «Українське мистецтво другої половини XVII–XVIII ст.» і «Мистецтво Радянської України») відзначені Державною премією УРСР в галузі науки і техніки та Державною премією України імені Тараса Шевченка.

Серйозною проблемою лишається підготовка абітурієнтів. На студента, який потрапив у виш і прагне в майбутньому по-справжньому займатися науковою чи художньо-критичною діяльністю чекає велика й копітка праця з ліквідації тих прогалин, які не заповнила в його знаннях середня школа. На студентську лаву потрапляють чимало молодих людей, які не мають початкової підготовки з профілюючої дисципліни, оскільки вивчення історії мистецтва в середній школі вельми поверхове, чи взагалі відсутнє. Під час підготовки до вступу, абітурієнти мусять засвоювати програму самотужки, або вдаватися до послуг репетиторів. Для вирішення цієї проблеми при Академії діють підготовчі курси, де викладають висококваліфіковані фахівці факультету.

Ще з «молодих» років існування факультету узвичаїлася лекційна форма, за якою той чи інший курс скрупульозно вичитується «від» і «до». У перші роки

існування факультету, з огляду на брак фахових підручників, це було виправданим. Викладач давав сконцентрований матеріал на ґрунті наявної щодо його курсу літератури та досвіду власних досліджень. Так, П. О. Білецький, наприклад, увів до лекційного курсу матеріали з власної книги «Китайское искусство. Очерки» (Київ, 1957). Л. М. Сак зробила чимало атрибуцій творів фламандського та голландського живопису, коли працювала в Київському музеї західного та східного мистецтва. О. М. Говдя пройшла добрий вишкіл у Ленінградському художньому інституті імені І. Ю. Рєпіна й мала міцні основи для свого курсу з історії зарубіжного мистецтва XIX століття. За плечима у Л. В. Владича, який викладав курс радянського мистецтва, був чималий досвід у царині художньої критики й безпосередня причетність до багатьох процесів, що відбувалися в радянському, зокрема українському, мистецтві. Д. М. Колесникова, яка закінчила Московський державний університет, спиралася у викладанні курсу з історії російського мистецтва на традиції мистецтвознавчої школи, що сформувалися на мистецтвознавчому відділенні історичного факультету МДУ. Суттєву роль у становленні Л. С. Міляєвої, як ученого й педагога, фахівця з історії українського середньовічного живопису, відіграла російська медієвістика в мистецтвознавстві. Для О. Р. Тищенка, який добре знався на специфіці декоративно-ужиткового мистецтва, велике значення мали здобуті ним знання та практичний досвід у технології промислового виготовлення ужиткових мистецьких виробів.

Отже, викладання мистецтвознавчих дисциплін історичного циклу в основному забезпечувало спрямованість студентів на системне засвоєння матеріалу. Відсутність навчальних посібників давала навіть певні позитивні наслідки. Вона спонукала студентів ширше знайомитися з науковою літературою з певного курсу чи теми. У такій ситуації лекційна форма роботи набувала систематизуючого значення.

Нині ж, коли існує чимало видань узагальнюючого характеру, така форма сприймається, як дещо архаїчна. Тому сучасний викладач має, переважно, не репродукувати те, що студент здатний засвоїти самотужки, працюючи з літературою (власне, студенти заочники так і працюють), а радше надавати методичну допомогу. У зв'язку з цим доцільно розширювати систему спецкурсів, семінарів, де повніше й ширше визначалися б і розкривалися індивідуальні уподобання студента, поглиблювалися б знання в певному колі питань чи проблем, налагоджувався б тісніший контакт із тими викладачами, наукові інтереси яких збігаються з інтересами студента.

Однією з форм індивідуальної роботи студентів є виконання курсових і дипломних робіт під керівництвом викладача. На жаль, трапляються випадки, коли така робота набуває суто формального характеру, а на дипломному курсі з'ясовується, що деякі студенти слабо підготовлені до виконання дипломної роботи. Однак досвід показував, що безнадійно нездатних студентів практично немає. За «належного» стимулювання їхня фахова підготовка може бути доведена до сприйнятливого мінімуму.

Озираючись на той чималий контингент випускників, що більш як за півстоліття підготував факультет, можна сказати, що не завжди ті, хто радував своєю слухняністю та відмінними оцінками, посіли першість у професійному житті. Натомість той, хто був наполегливим у навчанні, навіть при менш яскравих показниках, зумів і після закінчення інституту зберегти цю рису й розвинути ті здібності, які, можливо, з певних причин у студентські роки або не встигли розкритися повною мірою, або не були спрямовані належним чином.

Завданням педагога є не тільки навчити, а і вселити в душу студента впевненість у власних силах. А цього можна досягти шляхом тривалої обопільної співпраці. Невеликий контингент студентів, що проходить через факультет, уможливає таку співпрацю.

Студенти охоче беруться за складні теми, опановують чималу за обсягом історіографічну інформацію, належно освоюють методику дослідження. За умов правильної постановки справи, виконані у такий спосіб студентські роботи можуть із часом переростати в кандидатські дисертації. Зокрема, Ю.В. Романенковій та В.М. Фоменку пощастило продовжити в кандидатських дисертаційних студіях, виконаних в аспірантурах НАОМА та ІМФЕ НАН України, дослідження творчості українського гравера XVIII століття Г. Левицького-Носа, розпочаті в дипломних роботах. Згодом цю працю було надруковано окремою книгою, і отже маємо в науковому обігу цінне видання.

Але є й інші обставини, за яких обдарований студент, отримавши диплом, не завжди дістає можливість для належного застосування своїх знань. Він стискається з мізерним матеріальним забезпеченням, з труднощами пробитися у світ своїми працями, публікаціями тощо. При мудрому державному підході до справи той контингент випускників, що вийшов за поріг Академії, міг би дати значно більшу користь національній культурі. Скажімо, ті ж дипломні роботи, чимало з яких має певну наукову цінність, будучи оприлюднені, могли б стати своєрідною візиткою молодого мистецтвознавця в науковому світі, а інших науковців позбавили б необхідності марнувати час на пошуки вже зібраного й опрацьованого матеріалу.

Хіба не парадоксально, що блискучі результати дипломного дослідження Н. Ейдельмант, пов'язаного з ім'ям київського художника ієромонаха Самуїла, були введені в науковий обіг через довгі роки? П. О. Білецький, готуючи перше видання книги з історії старовинного українського портрета, не міг не звернути увагу на цінне мистецтвознавче відкриття, увів його до тексту, зробивши відповідне посилання на автора роботи. Дипломна робота М. О. Криволапова про творчість українського графіка А. Базилевича після захисту була рекомендована Державною екзаменаційною комісією до видання. Проте вона вийшла друком тільки 1976 року.

Та все ж яким би малим не був контингент фахівців у царині наукового мистецтвознавства, усіх студентів факультету не можна націлювати лише на наукову

роботу. У цій справі багато важить природний нахил до такої роботи, що вимагає і високої ерудиції, і терплячості, ба, навіть, самозречення. Набагато ширші обрії діяльності могли б відкритися на освітній ниві. Але питання впровадження й налагодження навчання з історії мистецтв у загальноосвітніх школах чи, принаймні, у тих елітних навчальних закладах, що нині утворюються, перебувають поза компетенцією і спроможністю художнього інституту. Проте, кафедра історії та теорії мистецтва НАОМА готова надавати методичну допомогу в цій справі.

Література

1. Врона І. Назрілі питання ізо-мистецької освіти // Мистецько-технічний ВИШ: Збірник Київського художнього інституту. Київ, 1928. Вип. 1. С. 40–41.

References

1. Vrona I. Nazrili pytannia izo-mystetskoï osvity [Vrona I. Topical issues of artistic education] // Mystetsko-tekhnichnyi VYSh: Zbirnyk Kyivskoho khudozhnogo instytutu [Artistic-technical Higher education institution: Collected papers of Kyiv Art Institute]. Kyiv, 1928. Vyp. 1. S. 40–41.